

PEJŘILOVÁ v. The Czech Republic (№ 14889/19)

Обставини справи

Заявниця в цій справі скаржилася на відсутність поваги держави до її права на вибір батька своєї дитини, а також бажання її покійного чоловіка мати від неї дитину і вимагала дозволити їй продовжити процедуру допоміжної репродукції з використанням генетичного матеріалу її покійного чоловіка. Вона посилалася на статтю 8 Конвенції.

Перед початком онкологічного лікування чоловік заявниці провів кріоконсервацію сперми, скориставшись послугами центру допоміжної репродукції (далі – Центр), підписавши згоду на таке збереження. Форма згоди містила, зокрема, інформацію про те, що подальша письмова згода буде потрібна перед кожним випадком розморожування сперми для процедури допоміжної репродукції і що якщо чітко не визначено інше, зберігання сперми буде припинено в разі смерті донора.

15 грудня 2014 року заявниця і її чоловік підписали форми інформованої згоди, погоджуючись на лікування безпліддя за допомогою екстракорпорального запліднення (далі – ЕКЗ), а також на розморожування сперми чоловіка заявниці та її використання для інтрацитоплазматичної ін'єкції. Згодом стан здоров'я чоловіка заявниці погіршився, він помер 16 червня 2015 року, перш ніж було вжито будь-яких подальших заходів.

7 вересня 2015 року заявниця попросила запліднити її яйцеклітини кріоконсервованою спермою її покійного чоловіка. Центр відмовився, посилаючись на те, що така процедура суперечить національному законодавству.

Заявниця подала позов до національних судів, щоб зобов'язати Центр провести процедуру. Цей позов був відхилений судом першої інстанції, оскільки заявниця не відповідала вимогам до осіб, які можуть подати заявку на медичну допоміжну репродукцію, встановленим статтею 6 Закону № 373/2011 про спеціальні медичні послуги (далі – Закон про *SHS*), через те, що вона була частиною пари, яка звернулася за лікуванням, а не самотньою жінкою без партнера, а згода обох сторін у парі була надана понад шість місяців тому. Усі подальші звернення були безуспішними.

Оцінка Суду

Суд наголосив, що право на зачаття дитини та використання медичного запліднення із цією метою захищає стаття 8 Конвенції. Використання методу ЕКЗ породило чутливі моральні й етичні питання на тлі швидкого розвитку медицини та науки. Питання, порушені в цій справі, охоплювали, окрім індивідуальних інтересів, низку ширших суспільних інтересів. Оскільки вони стосувалися регулювання лікування ЕКЗ, згоди на використання генетичного матеріалу, наданого для цієї мети, і використання сперми померлого чоловіка, де не було чіткого європейського консенсусу, державі-відповідачу було надано широкі межі розсуду. Суд підійшов до

справи як до втручання у право заявниці користуватися методами допоміжної репродукції. Захід, про який ідеться, був передбачений законом, а саме статтями 6 і 8 Закону про *SHS*.

Посилаючись на справу **Evans v. the United Kingdom** [GC] Суд визнав правомірним для держави встановити правову схему, яка враховує можливість проміжку часу, що може бути тривалим, між створенням ембріона та його імплантацією в матку в процесі ЕКЗ. Такі міркування тим паче стосувалися ситуації, коли була заморожена лише сперма, а ембріон ще не був створений. Питання, яке постало перед Судом, стосувалося можливості використання кріоконсервованої сперми померлої людини. Це порушило радше етичне питання, яке включало міркування суспільного інтересу, які могли відображати, серед іншого, становище дітей, які народжуються.

Відповідні положення чеського Закону про *SHS* передбачають, що штучне запліднення може бути здійснене лише на підставі письмової заяви жінки та чоловіка, які мали намір пройти лікування безпліддя разом; така заява мала бути подана не більше ніж за шість місяців до процедури. Крім того, безплідна пара повинна була дати письмову згоду на допоміжну репродукцію і її потрібно було надавати знову перед кожною спробою штучного запліднення.

Рішення чеського законодавчого органу прийняти такі положення та їх тлумачення національними судами було спрямоване на забезпечення поваги до людської гідності і свободи волі, а також справедливого балансу між сторонами, залученими до допоміжної репродукції, щоб кожна людина, яка стає донором статевих клітин з метою такого лікування, заздалегідь знала, що її генетичний матеріал не могли б використовувати без її постійної згоди.

У відповідь на аргумент заявниці про те, що анонімні донори сперми давали згоду лише один раз під час здачі сперми, Суд зазначив, що формулювання Закону про *SHS* вказує на те, що згода безплідної пари на допоміжне відтворення потрібна незалежно від того, було проведено штучне запліднення статевими клітинами, наданими анонімним донором, або статевими клітинами, наданими партнером жінки. Тож не було різниці між умовами, які повинні бути виконані у випадках, пов'язаних з анонімними й ідентифікованими донорами, оскільки в будь-якому разі чоловік, який дав згоду на допоміжне відтворення (а не анонімний донор), вважався батьком дитини, народженої за допомогою допоміжної репродукції. Узявши до уваги викладене, Суд переконався, що оскаржуваний захід переслідував законну мету, а саме захист моралі та прав і свобод інших осіб.

Враховуючи межі розсуду, надані чеському законодавцю, Суд надав певного значення тому, що не було достатньо усталеного європейського консенсусу щодо того, чи може вдова запліднити яйцеклітини замороженими статевими клітинами її померлого чоловіка. Суд повторив, що якщо держава встановлює норми абсолютного характеру для регулювання важливих аспектів приватного життя, які не передбачають зважування конкуруючих інтересів в обставинах кожної окремої справи, це не суперечить вимогам статті 8 Конвенції.

Штучне запліднення з використанням кріоконсервованої сперми, наданої або партнером жінки, або анонімним донором, було дозволено чеським законодавством виключно для пар і *inter vivos*. Справді, щоб захистити не лише вільну волю чоловіка, який дав згоду на допоміжну репродукцію, але й право ненародженої дитини знати своїх батьків, Закон про *SHS* вимагав наявності пари, яка бажала пройти таке лікування і мала дати письмову згоду перед кожною спробою запліднення. Незважаючи на те, що ні ненароджена дитина, ні померла особа не були носіями конвенційних прав як таких, Суд визнав такі міркування доречними та не побачив підстав ставити цей законодавчий вибір під сумнів. Права за статтею 8 Конвенції не були абсолютними й тому не вимагали від Договірних Держав дозволяти штучне запліднення посмертно.

Суд також зазначив, що чеське законодавство не забороняє особам виїжджати за кордон з метою посмертного запліднення в країні, яка це дозволяє, навіть якщо передача статевих клітин за кордон також може підлягати певним умовам. Не менше заслуговує на увагу той факт, що в більшості з небагатьох країн, які дозволяли продовжувати допоміжну репродукцію після смерті чоловіка або партнера, така процедура була забезпечена гарантіями, пов'язаними з попередньою інформованою згодою померлого чоловіка.

Суд дійшов висновку, що національні законодавчі норми були чіткими й були доведені до відома заявниці. Національні суди ретельно розглянули її аргументи, але вважали, що положення Закону про *SHS* не можна ігнорувати.

Національні суди наголосили, зокрема, що в ситуації, коли чоловік заявниці підписав форму інформованої згоди, яка містила чітке положення про знищення кріоконсервованої сперми в разі його смерті, подальша його згода, яка вимагалася за законом, не може бути попередньо визначена та замінена рішенням суду після його смерті. Законному праву заявниці на повагу до рішення мати дитину, генетично пов'язану з її покійним чоловіком, не слід надавати більшої ваги, ніж законним загальним інтересам, захищеним оскаржуваним законодавством.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 грудня 2022 року й набуло статусу остаточного 8 березня 2034 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

